

EUROPAPOLITISK ANALYS

Klimatprocesser i Europa: rättigheter under förändring

Agnes Hellner*

Sammanfattning

Domstolsprocesser där stater och företag stäms för påstådda kränkningar av mänskliga rättigheter och klimaträttsliga skyldigheter – klimatprocesser – förekommer numera i nationella domstolar runtom i Europa, liksom i EU-domstolen och Europadomstolen. Klimatprocesserna aktualiserar frågor om tolkningen av grundläggande rättigheter som rätten till liv, skydd för privatlivet, egendomsskydd och konstitutionellt miljöskydd, men även processuella frågor gällande bland annat processhinder. Frågorna rör förhållandet mellan lagstiftande och dömande makt, liksom förhållandet mellan folkrättsliga och europarättsliga åtaganden å ena sidan och nationell lagstiftning å den andra. Särskilt Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (EKMR) har utgjort en central källa för rättslig argumentation i de europeiska klimatprocesserna.

I analysen beskrivs och analyseras fenomenet klimatprocesser: hur de förs, av vem, vilka frågor de ger upphov till, vilka konsekvenser de kan få för klimatarbetet i EU och på nationell nivå – och hur den nationella domstolens roll påverkas. Slutsatsen som dras är att klimatprocesserna har potential att påverka klimatarbetet inom EU och medlemsstaterna. Utvecklingen mot fler klimatprocesser innebär också att processens funktion som forum för rättslig diskussion kommer i förgrunden. Över tid kan processerna resultera i ett tydliggörande av de mänskliga rättigheternas betydelse på klimaträttens område.

* Agnes Hellner är universitetslektor i processrätt, Stockholms universitet. Analysen baseras på forskning finansierad av Ragnar Söderbergs stiftelse.

Författaren svarar själv för innehåll och slutsatser.

1. Inledning

1.1 Vad är klimatprocesser?

Klimatprocesser är ett nytt rättsligt fenomen i Europa. I nationella domstolar, EU-domstolen och Europadomstolen argumenterar miljöorganisationer och enskilda för att de redan är eller i framtiden kommer att bli särskilt drabbade av klimatförändringarna. Detta sker i domstolsprocesser där deras huvudsakliga argument utgår från att EU, enskilda stater och företag kränker mänskliga rättigheter, internationella klimatåtaganden, EU-rätten och nationell lagstiftning.

”Klimatprocesser är ett nytt rättsligt fenomen i Europa.”

Klimatprocesser kan definieras på olika sätt. En vidsträckt definition skulle kunna rymma alla processer som rör verksamheter som direkt eller indirekt påverkar klimatet. En snävare definition syftar i stället på processer som uttryckligen och direkt avser klimatförändringar.¹ Trots att klimatprocesserna har tagit olika form och riktats mot både stater och företag har talan i målen i regel vilat dels på FN:s klimatkonvention (United Nations Framework Convention on Climate

Change, UNFCCC)² och Parisavtalet,³ dels på skyddet för mänskliga rättigheter.⁴

Den här typen av processer är typiskt sett strategiska, i betydelsen att rättsprocessen brukas för att nå en förändring i gällande rätt.⁵ Inom strategisk processföring i allmänhet är en sådan eftersträvd förändring knuten till politiskt känsliga frågor, där lagstiftaren redan kan ha kritiserats. Bakom en strategisk process finns ofta en organisation som över tid arbetar för att uppmärksamma den fråga som processen rör.⁶ Det gäller också på klimatområdet. En viktig del i organisationens kommunikation⁷ är berättelsen om hur klimatförändringarna påverkar den käre eller klagande, det vill säga den part som initierar talan.⁸ Denna part är inte sällan representerad av ett erfaret ombud.⁹

1.2 Syften och avgränsningar

I denna europapolitiska analys beskrivs hur rättsliga klimatprocesser går till och vilken betydelse de kan förväntas få för det mer långsiktiga klimatarbetet i EU och dess medlemsstater. Särskilt uppmärksammas hur klimatprocesserna kan komma att påverka vilken roll nationella domstolar ges på klimaträttens område. I analysen ges klimatprocesser en snävare definition,

¹ J. B. Ruhl, ”What is climate change law?” <https://blog.oup.com/2015/08/what-is-climate-change-law/>; Chris Hilson, ”It’s All About Climate Change, Stupid: Exploring the Relationship Between Environmental Law and Climate Law” (2013) 25 *Journal of Environmental Law* 359.

² FN:s ramkonvention om klimatförändringar (1992).

³ Parisavtalet (2015).

⁴ Mer om detta nedan i avsnitt 2 och 3.

⁵ Också en talan som inte ger uttryck för ambitionen att åstadkomma en förändrad tolkning av rätten kan förvisso direkt avse en klimatrelaterad problematik. Jfr Jacqueline Peel och Rebekkah Markey-Towler ”Recipe for Success? Lessons for Strategic Climate Litigation from the *Sharma, Neubauer and Shell* cases” (2021) 22 *German Law Journal* 1484, 1486. Själva det faktum att processer som rör klimatförändringar fortfarande inte förekommit i speciellt stor omfattning innebär att de väcker nya frågor, vars besvarande kan förutsätta en utveckling av rätten. Jfr Elizabeth Fisher, Eloise Scotford, Emily Barritt, ”The Legally Disruptive Nature of Climate Change” (2017) 80 (2) *The Modern Law Review* 174.

⁶ Burkhard Hess, ”Strategic Litigation: A New Phenomenon in Dispute Resolution?” (2022) 3 *Max Planck Institute Luxembourg for Procedural Law Research Paper Series* 3. Enligt Setzer och Higham initierades 90 procent av alla klimatprocesser utanför USA under perioden juni 2022 till juni 2023 av en icke-statlig organisation (”non-governmental organization”) eller en fysisk person, eller av en sådan organisation och en fysisk person tillsammans. Joana Setzer och Catherine Higham *Global trends in climate change litigation: 2023 snapshot* (2023) *Grantham Research Institute on Climate Change and Environment and Centre for Climate Change Economics and Policy* 18.

⁷ Nicole Rogers, *Law, Fiction and Activism in a Time of Climate Change* (Routledge 2020) 34.

⁸ En klimatprocess kan utformas enligt civilprocessuella, förvaltningsprocessuella eller andra processuella regler. Beroende på formen för talan kan den part som initierar talan betecknas antingen som käre eller klagande.

⁹ Jacqueline Peel och Rebekkah Markey-Towler, ”Recipe for Success? Lessons for Strategic Climate Litigation from the *Sharma, Neubauer and Shell* cases” (2021) 22 *German Law Journal* 1484.

det vill säga processer som direkt handlar om klimatförändringar. Analysen bygger på en utredning av hur olika regelverk hittills använts i processföring för att på olika sätt angripa lagstiftning som antagits respektive åtgärder som vidtagits för att leva upp till internationell klimaträtt, samt EU-rättslig och nationell klimatlagstiftning. Avgörande för utfallet i dessa mål förefaller i hög grad vara processföringen som sådan, det vill säga vilka rättsliga argument parterna använder och hur de lägger upp sin talan. Även möjligheten att följa upp ett avgörande genom att initiera en ny talan förefaller öka chansen att stegvis påverka rättsutvecklingen.

Det är inte möjligt att i denna text på ett uttömmande sätt redogöra för fenomenet klimatprocesser i Europa. I stället innehåller analysen nedslag i ett antal klimaträttsliga mål. Huvudsakligt fokus ligger på processer riktade mot stater. Klimatprocesser mot företag berörs bara kort i analysen, men redogörelsen i den delen illustrerar den mångfald av tvister som fältet idag omfattar.¹⁰ De fall som behandlas har valts ut dels med hänsyn till att de illustrerar olikheter eller likheter i hur klimatprocesser förts i skilda rättssystem, dels för att de bedömts vara särskilt relevanta för analysens syften.¹¹ Hänvisningar till andra klimatprocesser och forskning på området är tänkta att leda den intresserade läsaren vidare.¹²

2. Klimaträttens systematik och rättighetsskyddets betydelse

2.1 Ett målsättningspräglat rättsområde

FN:s klimatkonvention etablerar riktningen för det internationella klimatarbetet. Det går bland annat ut på att formulera övergripande klimaträttsliga målsättningar, såsom att nå en stabilisering av

växthusgaskoncentrationen i atmosfären. 2015 års Parisavtal, som syftar till att implementera ramkonventionen, anger ett par konkreta och mätbara mål. Ett av dem har i synnerhet kommit att bli centralt för den rättsliga argumentationen i flertalet klimatprocesser, nämligen att parterna åtar sig att ”hålla ökningen i den globala medeltemperaturen långt under 2 °C över förindustriell nivå samt göra ansträngningar för att begränsa temperaturökningen till 1,5 °C över förindustriell nivå [...]”¹³.

”Som ett led i sitt införlivande av Parisavtalet har EU skärpt och breddat nästan all sin klimatrelaterade lagstiftning.”

Skyddet för klimatet omfattas av artiklarna 191–192 i EU:s funktionsfördrag (TFEU) som tilldelar EU befogenhet att lagstifta på området. Denna befogenhet delar EU med medlemsstaterna. EU, liksom alla dess medlemsstater, är part till FN:s klimatkonvention. Som ett led i sitt införlivande av Parisavtalet har EU skärpt och breddat nästan all sin klimatrelaterade lagstiftning. En särskild EU-förordning antogs 2021 som anger hur klimatmålen ska nås i EU och lägger en grund för fortsatt utveckling av policyområdet, också bortom sektorsvis definierade reduktionsmål.¹⁴

Nationell klimatlagstiftning genomför folkrättsliga och EU-rättsliga åtaganden, i första hand genom nationella reduktionsmål, så kallade nationellt fastställda bidrag (”Nationally determined contributions, NDC”), men de kan också definiera mer ambitiösa mål. Många stater har antagit en särskild klimatlag som gör klimatmålen bindande enligt nationell rätt, tydliggör fördelningen av

¹⁰ Processer riktade mot klimataktivister behandlas inte i rapporten. Inte heller processer där införandet av mer strikta regler för att begränsa klimatskadliga utsläpp rättsligt sätts i fråga.

¹¹ Mer information om de fall som nämns i rapporten går att hitta på <https://climatecasechart.com>, en databas som skapats av Sabin Center for Climate Change Law vid Columbia Law School, <https://climate.law.columbia.edu>.

¹² Två rapporter som ger en internationell översikt kan nämnas redan här. Michael Burger och Maria Antonia Tigre, *Global Climate Litigation Report: 2023 Status Review* (2023) Sabin Center for Climate Change Law, Columbia Law School & United Nations Environment Programme; Joana Setzer och Catherine Higham *Global trends in climate change litigation: 2023 snapshot* (2023) Grantham Research Institute on Climate Change and Environment och Centre for Climate Change Economics and Policy.

¹³ Artikel 2.1 a, Parisavtalet (2015).

¹⁴ Se Kati Kulovesi, Sebastian Oberthür, Harro van Asselt och Annalisa Saravesi ”The European Climate Law: Strengthening EU Procedural Climate Governance?” (2024) *Journal of Environmental Law*. Förhandspublikation 12 januari 2024.

institutionellt ansvar för deras genomförande och etablerar mekanismer för uppföljning av det nationella klimatarbetet.¹⁵ Nationella klimatlagar, i de fall sådana förekommer, har ibland varit centrala för kändandens och klagandens rättsliga argumentation i klimatprocesser, men det är framför allt rättighetsbaserad rättslig argumentation som överlag utmärkt klimatprocesserna, vilket kommer att utvecklas nedan.¹⁶

2.2 En polycentrisk rätt

Klimaträtten är polycentrisk till sin karaktär. Med detta kan flera saker förstås. För det första hämtar rätten sitt innehåll från källor som härstammar från olika centrum/forum. Internationella klimatmöten, EU:s lagstiftare och institutioner, liksom nationella lagstiftare och domstolar är alla forum där klimaträttens konturer tillskapas, dess närmare innehåll tar form och så småningom konkretiseras. Lagstiftaren är inte en, utan flera.¹⁷

”Lagstiftaren är inte en, utan flera.”

För det andra är klimatförändringar som sådana polycentriska; de orsakas av kumulativ och indirekt påverkan från mänsklig aktivitet som varierar i omfattning, spänner över olika sektorer av samhället (alltifrån transporter och livsmedelsproduktion till klädkonsumtion och flygresor) och olika länder. Klimatförändringarnas

effekter drabbar inte heller alla lika. Därtill finns en fördröjning i tid och rum: utsläpp som sker i en del av världen idag kan långt senare ge upphov till negativa effekter någon annanstans.

Allt detta gör att klimatförändringarna måste mötas av en mångfald av aktörer som står i komplexa förhållanden till varandra, och vars rättigheter och skyldigheter i förhållande till varandra inte alltid är tydligt definierade.¹⁸ Detta är omständigheter som präglar klimatprocesserna idag.

2.3 Betydelsen av konstitutionell rätt och mänskliga rättigheter

Kändanden (eller klaganden) i klimatprocesser använder sig i regel inte endast av bestämmelser som uttryckligen rör skyldigheter att vidta åtgärder på klimatområdet. Skadeståndsrätt, konsumenträtt, marknadsrätt och konstitutionell rätt har också tillämpats i klimaträttsliga mål.¹⁹ Framför allt har mänskliga rättigheter fått stor betydelse i klimatprocesserna.²⁰

Instrument som har varit i fråga i en europeisk kontext är nationell konstitutionell rätt till skydd för mänskliga rättigheter, Europeiska stadgan om de grundläggande rättigheterna (EU-stadgan) och Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (EKMR). Varken EU-stadgan eller EKMR innehåller dock någon rättighet som uttryckligen avser miljöskydd eller klimat. De rättigheter som gjorts gällande i klimatmål

¹⁵ Också EU har antagit sådan lagstiftning. Se Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/1119 av den 30 juni 2021 om inrättande av en ram för att uppnå klimatneutralitet och om ändring av förordningarna (EG) nr 401/2009 och (EU) 2018/1999 (europeisk klimatlag), EUT L 24, 9.7.2021, s. 1–17.

¹⁶ Se t.ex. Neubauer et al. v. Germany. Jfr Joana Setzer och Catherine Higham *Global trends in climate change litigation: 2023 snapshot* (2023) Grantham Research Institute on Climate Change and Environment och Centre for Climate Change Economics and Policy 13.

¹⁷ Om detta inslag av polycentrism i rätten, se vidare Agnes Hellner, ”Perspektiv på framtidens förvaltningsprocess” (2021) 3 Förvaltningsrättslig tidskrift 589, 600. Jfr Josephine van Zeven och Ana Bobić (red.) *Polycentricity in the European Union* (CUP 2019).

¹⁸ Elizabeth Fisher, ”The Legally Disruptive Nature of Climate Change” (2017) 80 *The Modern Law Review* 173, 178.

¹⁹ För exempel, se avsnitt 3.2.

²⁰ Josephine van Zeven, ”The Role of the EU Charter of Fundamental Rights in Climate Litigation” (2021) 22 *German Law Journal* 1499; Agnes Hellner och Yaffa Epstein ”Allocation of Institutional Responsibility for Climate Change Mitigation: Judicial Application of Constitutional Environmental Provisions in the European Climate Cases *Arctic Oil*, *Neubauer*, and *l’Affaire du siècle*” (2023) 35 *Journal of Environmental Law* 207; César Rodríguez-Garavito ”Litigating the Climate Emergency. The Global Rise of Human Rights-Based Litigation for Climate Action” i ”Litigating the Climate Emergency. The Global Rise of Human Rights-Based Litigation for Climate Action” i César Rodríguez-Garavito (red.) *Litigating the Climate Emergency. How Human Rights, Courts, and Legal Mobilization Can Bolster Climate Action* (CUP 2022) 9.

är i stället desamma som sedan lång tid varit betydelsefulla på miljöområdet, framför allt rätten till liv (artikel 2 EKMR) och till privat- och familjeliv (artikel 8).²¹

I fråga om nationell konstitutionell rätt har också bestämmelser till skydd för miljön varit av betydelse, oavsett om det konstitutionella miljöskyddet tagit formen av en rättighet eller inte. Det senare innebär att den konstitutionella bestämmelsen till skydd för miljön tar formen av en princip eller på annat sätt skyddar miljön utan att ge upphov till en rättighet.²²

”Att EU-stadgan inte har fått lika stor betydelse i klimatprocesser som EKMR kan förefalla förvånande med tanke på att ett starkt rättighetsskydd länge betonats i EU-rätten [...]”

Forskning har visat att käranden i klimatprocesser i nationell domstol (i en av EU:s medlemsstater) hittills har hänfört sig till EKMR i större utsträckning än till EU-stadgan i sin rättsliga argumentation.²³ Att EU-stadgan inte har fått lika stor betydelse i klimatprocesser som EKMR kan förefalla förvånande med tanke på att ett starkt rättighetsskydd länge betonats i EU-rätten och att

stadgan haft stor betydelse för rätten till effektiva rättsmedel på miljöområdet (till exempel i fråga om miljöorganisationers talerätt).²⁴ En utveckling där stadgan – och EU-domstolen – får ökad betydelse på klimatområdet ter sig av det skälet inte osannolik. Den frågan behandlas vidare i avsnitt 4.

3. Klimatprocesser i Europa

3.1 Processer i Europadomstolen

I skrivande stund pågår tio klimatprocesser i Europadomstolen.²⁵ I tre av dessa ska domstolen besluta i stor sammansättning (Grand Chamber), vilket understryker målens betydelse för rättsutvecklingen. Därtill har två klimatmål avvisats av domstolen, båda på grund av att klaganden inte bedömdes vara tillräckligt berörd av den påstådda rättighetskränkningen.²⁶ Dessa totalt tolv mål är de första som aktualiserar frågan om hur konventionen ska tolkas på klimatområdet.

Europadomstolen har sedan början av 1990-talet utvecklat en omfattande rättspraxis gällande konventionens tillämpning på miljöområdet. Eftersom konventionen saknar en rättighet som uttryckligen gäller miljön har denna utveckling skett inom ramen för andra rättigheter.²⁷ Det finns rättsvetare som ser det som ett viktigt nästa steg att utsträcka domstolens rättspraxis till att omfatta också staters ageranden på klimatområdet.²⁸

²¹ Se nedan.

²² Se vidare avsnitt 3.1.

²³ Josephine van Zeben, ”The Role of the EU Charter of Fundamental Rights in Climate Litigation” (2021) 22 German Law Journal 1499, 1506.

²⁴ Se t.ex. Jan Darpö ”Ömsidig glädje och nytta? Sverige och EU på miljörettens område” (2019:9epa) Sieps.

²⁵ Verein Klimasenioren Schweiz and Others v. Switzerland (application no. 53600/20); Carême v. France (application no. 7189/21); Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Other States (application no. 39371/20); Uricchio v. Italy and 31 Other States (application no. 14615/21) och De Conto v. Italy and 32 Other States (no. 14620/21); Müllner v. Austria (no. 18859/21); Greenpeace Nordic and Others v. Norway (no. 34068/21); The Norwegian Grandparents’ Climate Campaign and Others v. Norway (no. 19026/21); Soubeste and 4 Others v. Austria and 11 Other States (nos. 31925/22, 31932/22, 31938/22, 31943/22, and 31947/22); Engels and Others v. Germany (no. 46906/22).

²⁶ Humane Being v. the United Kingdom (no. 36959/22); Plan B. Earth and Others v. the United Kingdom (no. 35057/22).

²⁷ I engelskspråkig litteratur har tillämpningen av mänskliga rättigheter i mål som gäller miljön kallats ”greening of human rights”. Se t.ex. Alan Boyle ”Human Rights and the Environment: Where Next?” (2012) 23(3) European Journal of International Law 613, 614.

²⁸ Se till exempel Christina Voigt, ”The climate change dimension of human rights: due diligence and states’ positive obligations” (2022) 13 (Special Issue) Journal of Human Rights and the Environment 152; Ole W. Pedersen, ”Any Role for the ECHR When it Comes to Climate Change?” (2022) 3 European Convention on Human Rights Law Review 17; Helen Keller och Corina Heri, ”The Future is Now: Climate Cases Before the ECtHR” (2022) 40(1) Nordic Journal of Human Rights 153.

Klimatmålen vid Europadomstolen rör frågan om huruvida staten (eller, i vissa fall, staterna) kränker klagandens rättigheter som skyddas genom EKMR genom att vidta klimatskadliga åtgärder alternativt inte vidta tillräckliga åtgärder för att minska sin negativa påverkan på det globala klimatet. Likt många av de klimatprocesser som förs mot stater i nationell domstol är det först och främst klagandens rätt till liv (artikel 2) och rätt till privat- och familjeliv (artikel 8) som påstås ha kränkts genom att svaranden, det vill säga staten, har brustit i sin uppfyllelse av de klimatmål som följer av Parisavtalet, EU-rätten och/eller nationell rätt. I flera av fallen har klaganden gjort gällande att avsaknaden av adekvata åtgärder för att begränsa klimatförändringarna drabbar dem särskilt, på grund av att deras ålder gör dem särskilt sårbara för klimatförändringarna och att de kommer att drabbas hårdast om utsläppen inte omgående begränsas.²⁹ I vissa av dessa fall har man också gjort gällande att svaranden därigenom bryter mot konventionens förbud mot diskriminering (artikel 14).³⁰ I flera fall hävdas också att svaranden har kränkt processuella rättigheter, såsom rätten till en rättvis rättegång (artikel 6) och rätten till effektiva rättsmedel (artikel 13).

Processerna i Europadomstolen aktualiserar flera principiellt viktiga materiella och processuella frågor som rör tillämpningen av Europakonventionen.³¹ Klagandens talan är i flera fall riktad mot fler än en stat och mot stater där klaganden inte själv bor. I Duarte Agostino riktas talan mot hela 33 stater, i Uricchio mot 32 stater, i De Conto mot 33 stater och i Soubeste mot 12 stater. Det väcker frågor om Europadomstolens territoriella jurisdiktion i mål gällande de gränsöverskridande skador som klimatförändringarna kan aktualisera. Därtill väcks frågan om domstolen kan göra undantag

från processregeln som innebär att klaganden måste uttömma nationella rättsmedel innan talan väcks i Europadomstolen.³² I Duarte Agostino, vars handläggning kommit längst av de nämnda fallen, har klaganden begärt att domstolen ska göra ett undantag från denna processförutsättning. Som fog för sin begäran om undantag anges dels tidsaspekten (vikten av att staterna omgående skärper sina åtgärder för att begränsa klimatförändringarna), dels klagandens bristande ekonomiska resurser. Det ses nämligen som ett orimligt krav att klaganden ska driva talan i flera länder innan man slutligen kan väcka en talan i Europadomstolen.

”Enligt Europadomstolens rättspraxis förutsätts att klaganden kan visa att det finns en överhängande risk för att lida en personlig skada till följd av att en konventionsrättighet kränks.”

Likt de nationella domstolarna måste Europadomstolen också ta ställning till om de processförutsättningar som avser klagandena är uppfyllda. För att ha rätt att väcka talan i Europadomstolen ska klaganden vara berörd av den rättighetskränkning som görs gällande i målet (det vill säga ha ”victim status”).³³ Enligt Europadomstolens rättspraxis förutsätts att klaganden kan visa att det finns en överhängande risk för att lida en personlig skada till följd av att en konventionsrättighet kränks. Också den som lider indirekt skada av en sådan kränkning kan visserligen ha talerätt, men domstolen har klargjort att den inte prövar abstrakta rättsfrågor och inte heller tillåter en *actio popularis*, det vill säga en ordning där var och en har rätt att föra talan

²⁹ Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Other States (application no. 39371/20); Verein Klimasenioren Schweiz and Others v. Switzerland (application no. 53600/20); Uricchio v. Italy and 31 Other States (application no. 14615/21).

³⁰ Uricchio v. Italy and 31 Other States (application no. 14615/21); Greenpeace Nordic and Others v. Norway (no. 34068/21); Soubeste and Others v. Austria and 11 Other States (nos. 31925/22, 31932/22, 31938/22, 31943/22, and 31947/22).

³¹ Se vidare Monica Fera-Tinta, ”The future of environmental cases in the European Court of Human Rights: extraterritoriality, victim status, treaty interpretation, attribution, imminence, and ‘due diligence’ in climate change cases” (2022) 13 (Special Issue) Journal of Human Rights and the Environment 172.

³² Artikel 35.1 EKMR.

³³ Artikel 34 EKMR.

oavsett i vilken utsträckning hen påverkas av den påstådda rättighetskränkningen i fråga.³⁴

3.2 Processer i nationella domstolar

I de nordiska länderna har antalet klimatprocesser hittills varit begränsat. I ett relativt tidigt fall förde ungdomsorganisationen Natur og Ungdom, Greenpeace m.fl. talan mot ett beslut av det norska Olje- och energidepartementet att bevilja tillstånd för provborrning i en sedan tidigare oexploaterad del av Barents hav.³⁵ Enligt överklagandet stred beslutet mot både det norska grundlagsskyddet för miljön (artikel 112 Grunnloven) och de mänskliga rättigheter som skyddas i nationell konstitutionell rätt och EKMR.

”I de nordiska länderna har antalet klimatprocesser hittills varit begränsat.”

Enligt domen från den norska högsta domstolen (Høyesterett) omfattar det nationella konstitutionella miljöskyddet klimatet.³⁶ Grundlagsbestämmelsen ger emellertid lagstiftaren ett vidsträckt utrymme att väga intresset av att skydda miljön och klimatet mot andra samhällsintressen. Och det är, enligt Høyesterett, inte domstolens uppgift att överpröva riktigheten i dessa politiska intresseavvägningar. Domstolen har därmed ett mycket begränsat utrymme för att åsidosätta ett beslut eller underlåta att tillämpa en bestämmelse i lag (på grund av dess materiella innehåll) med hänvisning till grundlagsskyddet för miljön i artikel 112.³⁷ Klagandena förlorade

målet i alla instanser men väckte därpå talan mot den norska staten i Europadomstolen. Detta mål, Greenpeace Nordic and Others v. Norway, är ett av tre i vilket huvudförhandling nu hållits i Europadomstolen och ett avgörande väntas.

En ny talan väcktes också sommaren 2023 mot Energidepartementet (tidigare Olje- och energidepartementet).³⁸ I detta mål vänder sig klaganden (även denna gång Natur og Ungdom och Greenpeace) mot beslut om godkännande av planer för utbyggnad och drift av utvinningsanläggningar på tre oljefält. Klaganden gör gällande – bland annat med hänvisning till Høyesteretts avgörande i det tidigare klimatmålet – att konsekvenserna av de förbränningsutsläpp som den producerade oljan ger upphov till måste utredas innan sådana planer godkänns och produktionen påbörjas. Stöd för detta finns enligt klaganden i norsk lagstiftning, tolkad i ljuset av artikel 112 Grunnloven, EU:s direktiv 2011/92/EU (MKB-direktivet)³⁹, artikel 2 och 8 EKMR samt i Barnkonventionen.⁴⁰ Eftersom förbränningsutsläppen inte omfattats av verksamhetsutövarnas konsekvensanalys ska Energidepartementets beslut förklaras ogiltiga, menar klaganden, som i tingsrätten vunnit bifall för sin talan.

Tidigare i år kom det första avgörandet från en finsk domstol i en klimatprocess.⁴¹ I målet klagade Greenpeace och Finlands naturskyddsförbund på statens klimatårsberättelse som de menade stod i strid med de reduktionsmål som definieras i den finska klimatlagen. Högsta förvaltningsdomstolen

³⁴ Se t.ex. Cordella and Others v. Italy (no. 54414/13 and 54264/15).

³⁵ Natur og Ungdom m.fl. mot Staten v/Olje- og energidepartementet (sak nr. 20-051052SIV-HRET).

³⁶ Høyesteretts dom den 22 december 2020 (HR-2020-2472-P).

³⁷ Samtidigt fann fyra av de femton domare som avgjorde målet i plenum att beslutet inte föregåtts av en godtagbar utredning av verksamhetens klimatpåverkan och menade att det därför av processuella skäl skulle förklaras ogiltigt. Om detta mål, se t.ex. Christina Voigt, ”The First Climate Judgment before the Norwegian Supreme Court: Aligning Law with Politics” (2021) 33 *Journal of Environmental Law* 697; Agnes Hellner och Yaffa Epstein ”Allocation of Institutional Responsibility for Climate Change Mitigation: Judicial Application of Constitutional Environmental Provisions in the European Climate Cases *Arctic Oil*, *Neubauer*, and *l’Affaire du siècle*” (2023) 35 *Journal of Environmental Law* 207.

³⁸ Greenpeace Norden och Natur og Ungdom mot Staten v/Energidepartementet. Målet är ännu inte rättskraftigt avgjort. Se dock Oslo tingsretts dom den 18 januari 2024 (sak nr. 23-099330TVI-TOSL/05).

³⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU om bedömning om inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt EUT L 26, 28.1.2012, s. 1–21.

⁴⁰ Oslo tingsretts dom den 18 januari 2024 (sak nr. 23-099330TVI-TOSL/05) 14–16. Noteras kan att barns rättigheter åtnjuter konstitutionellt skydd i Norge genom artikel 104 Grunnloven, vilken klaganden också hänvisar till.

⁴¹ Finlands naturskyddsförbund mot staten (KHO:2023:62).

fann att klimatårsberättelsen inte utgjorde ett beslut och talan avvisades.

I Sverige finns en pågående klimatprocess mot staten, Auroramålet.⁴² Käranden yrkar att domstolen i första hand ska fastställa att den svenska staten kränker kärandens rättigheter enligt EKMR genom att inte vidta tillräckliga åtgärder för att nå de klimatmål som staten har förbundit sig till. Talan i Aurora förs som en grupptalan, där medlemmarna i gruppen är barn och unga. Målet aktualiserar inledningsvis processrättsliga frågor, bland annat gällande förutsättningarna att pröva talan i sak.⁴³ Tolkningen av rättegångsbalkens regler måste därför ske i ljuset av rätten till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 EKMR.

”I Sverige finns en pågående klimatprocess mot staten, Auroramålet.”

I andra delar av Europa, framför allt i Tyskland, Storbritannien och Nederländerna, har klimatprocesserna varit fler. Forskare har pekat på faktorer som kan förklara att fenomenet haft en snabbare spridning i vissa jurisdiktioner. Förklaringar som identifierats är att en framgångsrik talan kan leda till ytterligare processer för att följa upp verkställigheten av

domen,⁴⁴ eller att en rättslig argumentation som visat sig framgångsrik används också i andra mål.⁴⁵

Det går att kategorisera klimatprocesser riktade mot stater på olika sätt, till exempel med utgångspunkt i den materiellrättsliga kontext som talan vilar på eller utifrån den processform som valts. En kategori kan sägas vara processer som inleds med ett överklagande av ett beslut i ett enskilt fall men som aktualiserar giltigheten/tolkningen av den lagstiftning som beslutet grundar sig på.⁴⁶ Beroende på hur den nationella processrätten ser ut i det land där talan förs kan en sådan talan föras enligt civilprocessuella eller förvaltningsprocessuella regler.

En annan kategori kan sägas utgöras av klimatprocesser som väcks mot stater eller företag, och som riktar sig direkt mot svarandens åtgärder för att minska sin negativa klimatpåverkan. En sådan talan kan föras i civilprocessuell form eller i vissa fall konstitutionellprocessuell form. När dessa processer riktas mot stater ifrågasätts den samlade eller delar av den nationella lagstiftningen och/eller de statliga åtgärderna för att begränsa klimatförändringarna och anpassa samhället till ett förändrat klimat. I vissa fall kan en sådan talan ta formen av en fullgörelsetalan, där käranden yrkar att staten ska vidta vissa åtgärder eller betala skadestånd.⁴⁷ Den kan också ta formen av en

⁴² Nacka tingsrätts mål T-8304-22. Det finns ett fåtal tidigare exempel på svenska mål där käranden eller klaganden uttryckligen hänvisat till skyldigheter att vidta åtgärder för att minska skadlig klimatpåverkan. I Push Sverige stämde en grupp privatpersoner den svenska staten för bolaget Vattenfalls försäljning av brunkolsgruvor, med hänvisning till bl.a. artiklarna 2 och 8 EKMR. Målet ogillades såsom uppenbart ogrundat. I Preemraff klagade bl.a. Naturskyddsföreningen på ett beslut om tillstånd till utbyggnad av ett oljeraffinaderi, med hänvisning till svenska bestämmelser som enligt klaganden omfattade klimaträttsliga skyldigheter. Se Agnes Hellner, ”Klimatrelaterad strategisk processföring: Nederländska Urgenda, norska Klimasøksmålet och svenska Preemraff i ett jämförande perspektiv” (2020) 3 Förvaltningsrättslig tidskrift 401.

⁴³ En annan sådan gäller tillämpningen av 56:13 RB med avseende på en fråga om processhinder.

⁴⁴ Ett exempel är att andra processer har följt efter det tyska Neubauer-målet, där författningsdomstolen fann att den nationella klimatlagen stred mot egendomsrätten, rätten till liv och privatliv och bestämmelsen till skydd för miljön i den tyska grundlagen. Ett annat exempel är ovan nämnda norska klimatprocesser, som båda gäller tolkningen av grundlagsbestämmelsen till skydd för miljön i relation till produktionen av olja och gas i Norge.

⁴⁵ Urgenda Foundation v. State of the Netherlands följdes t.ex. av Milieudéfense et al. v. Royal Dutch Shell plc. Kärandens argumentation i de båda fallen utgick från att svaranden hade en civilrättsligt grundad omsorgsplikt (”duty of care”) som inbegrep klimaträttsliga skyldigheter.

⁴⁶ T.ex. Natur og Ungdom m.fl. mot Staten v/Olje- og energidepartementet; The Climate Movement v. Ministry of Transportation; R(Goesa Ltd.) v. Eastleigh Borough Council (expansion of Southampton Airport).

⁴⁷ Urgenda Foundation v. State of the Netherlands; VZW Klimaatzaak v. Kingdom of Belgium and Others; Commune de Grande-Synthe v. France; Notre Affaire à Tous and Others v. France.

fastställesetalan eller en talan gällande lagligheten av en viss rättsakt.⁴⁸

Vad gäller klimatprocesser riktade mot företag märks, utöver mål som söker påverka svarandens bolagsstyrning eller utkräva ansvar för redan inträffade eller väntade skador⁴⁹, i tilltagande grad också mål gällande marknadsrättsliga och/eller konsumenträttsliga anspråk knutna till påstådd felaktig information om ett bolags klimatarbete ("climate-washing").⁵⁰

Utvecklingen på senare år visar att klimatprocesserna mot såväl stater som företag blir mer diversifierade; strategier utvärderas och prövas i nya mål, och alltfler rättsområden omfattas.⁵¹

"Utvecklingen på senare år visar att klimatprocesserna mot såväl stater som företag blir mer diversifierade; strategier utvärderas och prövas i nya mål, och alltfler rättsområden omfattas."

3.3 Processer i EU-domstolen

När det gäller klimatprocesser har utvecklingen i EU-domstolen varit ganska olik den som ägt

rum på nationell nivå i vissa medlemsstater. Det beror åtminstone delvis på den starkt begränsade talerätten för enskilda att väcka talan i EU-domstolen.⁵² I Carvalho avfärdade till exempel EU-domstolen sökandenas argumentation enligt vilken klimatförändringarna har så unika konsekvenser för deras mänskliga rättigheter att de är berättigade att föra en ogiltighetstalan mot den EU-rättsliga lagstiftning som ska säkerställa att antagna utsläppsmål nås. Målet avvisades.⁵³

De klimaträttsliga mål som nått EU-domstolen gäller i första hand tillämpningen av sekundärrättsliga bestämmelser. Huruvida investeringar i kärnkraft och gas ska anses vara hållbara och bidra till en begränsning av och anpassning till klimatförändringarna enligt den så kallade Taxonomiförordningen är exempel på sådana frågor som nu står inför prövning i Tribunalen, en av EU-domstolens två instanser.⁵⁴ Mer allmänt finns också EU-rättslig rättspraxis gällande systemet för handel med utsläppsrätter, vilket har till syfte att begränsa klimatskadliga utsläpp, och gällande den i klimathänseende relevanta skyldigheten att analysera konsekvenserna av miljöfarlig verksamhet och begränsa industriutsläpp. Denna rättspraxis kan dock inte sägas ha en så direkt koppling till klimatförändringar som de fall som i övrigt redovisas här. Till skillnad från de

⁴⁸ Jfr det ovan nämnda Auroramålet; Neubauer et al. v. Germany; Global Feedback v. Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs (challenge to the Food Strategy). Varför käranden eller klaganden väljer en viss processform kan antas bero på de förutsättningar den nationella lagstiftningen erbjuder, men det motiveras naturligtvis också av strategiska överväganden. Ben Batros och Tessa Khan, "Thinking Strategically about Climate Change Litigation" i César Rodríguez-Garavito (red.) *Litigating the Climate Emergency. How Human Rights, Courts, and Legal Mobilization Can Bolster Climate Action* (CUP 2022) 97.

⁴⁹ Líluya v. RWE; Milieudéfense et al. v. Royal Dutch Shell; BankTrack et al. v. ING Bank.

⁵⁰ Se t.ex. följande fall från den nederländska motsvarigheten till Allmänna reklamationsnämnen, Reclame Code Commissie: RCC Ruling on Chiquita "climate neutral bananas"; RCC Ruling on Arla "climate neutral milk"; RCC ruling on Shell "drive CO2 neutral". Ett mycket tidigt svenskt exempel på en process av denna typ är Greenpeace Norden mot Vattenfall, mål MD 2007:31 (talan avvisades av Marknadsdomstolen).

⁵¹ Joana Setzer och Catherine Higham, *Global trends in climate change litigation: 2023 snapshot* (2023) Grantham Research Institute on Climate Change and Environment och Centre for Climate Change Economics and Policy 47.

⁵² Här gäller sedan länge de s.k. Plaumannkriterierna, fastslagna i mål C-25/62 Plaumann & Co. mot Europeiska ekonomiska gemenskapens kommissionen.

⁵³ Mål C-565/19 P Armando Carvalho mot Europaparlamentet och Europeiska unionens råd. Jfr Mål C-297/20 P Peter Sabo mot Europaparlamentet och Europeiska unionens råd, som också avvisades p.g.a. bristande talerätt.

⁵⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2020/852 om inrättande av en ram för att underlätta hållbara investeringar och om ändring av förordning (EU) 2019/2088, EUT L 198, 22.6.2020, p. 13–43. Se målen T-625/22 Österrike mot Europeiska kommissionen, T-214/23 Greenpeace m.fl. mot Europeiska kommissionen, T-215/23 ClientEarth m.fl. mot Europeiska kommissionen.

klimatprocesser som förts i nationell domstol och i Europadomstolen är dessa mål inte heller lika starkt präglade av en argumentation förankrad i mänskliga rättigheter. Som redan noterats tycks inte heller EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna hittills ha haft en lika central betydelse i parternas argumentation som Europakonventionen (EKMR) har haft i de nationella klimatprocesserna.⁵⁵

4. Diskussion och framåtblick

Vad som sagts ovan illustrerar att klimatprocesser idag är ett utbrett fenomen i olika forum och på olika nivåer av styrning runt om i Europa. I de nordiska länderna har klimatprocesserna däremot inte varit fler än att de kan räknas på ena handens fingrar. Det är också tydligt att de står för en liten andel av den totala mängden domstolsprocesser. Klimatprocessernas potential att påverka klimatarbetet i Europa ligger snarare i ett strategiskt arbete över tid, som har både rättsliga och utomrättsliga dimensioner. Frågor att ställa inför framtiden är således: Vilken påverkan kan klimatprocesserna väntas få på klimatarbetet i EU och dess medlemsstater? Och vilken roll kan nationella domstolar spela?

”Klimatprocessernas potential att påverka klimatarbetet i Europa ligger snarare i ett strategiskt arbete över tid, som har både rättsliga och utomrättsliga dimensioner.”

Tidiga klimatprocesser i en given jurisdiktion, som exempelvis det pågående Aurorafallet i Sverige, aktualiserar typiskt sett frågan om en domstol alls kan pröva den aktuella talan, både utifrån konstitutionella och processrättsliga bestämmelser. Klimatprocesser skapar även uppmärksamhet kring frågan om vilka europarättsliga förpliktelser

stater har när det kommer till att erbjuda enskilda och organisationer rätten att få talan prövad i domstol, det vill säga rätten till effektiva rättsmedel.⁵⁶ Klimatprocesser avser storskaliga kränkningar av mänskliga rättigheter och uppfyllelsen av klimatmål som påverkar stora grupper av människor och hela samhällen. I sina avgöranden har de nationella domstolar som prövat målen i många fall fört principiellt viktiga resonemang om domstolarnas roll och förhållande till lagstiftaren på klimaträttens område.⁵⁷ Frågor som aktualiserats är exempelvis om käranden har talerätt i ett mål gällande skador som drabbar stora grupper av människor, och om domstolen har mandat att pröva om ett beslut som ytterst har fattats av en parlamentarisk församling är förenligt med grundlagen. Processuellt kan också frågor gällande om och i vilken utsträckning klimatpåverkan måste utredas i samband med tillståndsgivning bli aktuella. Andra frågor har gällt vilken rättslig betydelse de konstitutionella bestämmelserna till skydd för miljön har och hur konstitutionella mänskliga rättigheter kan tolkas i ljuset av sådana bestämmelser. Inte sällan har det rörts sig om frågor som inte tidigare varit föremål för prövning, vilket inneburit att domstolen har fått inta en rättsbildande funktion.

Som synes i genomgången ovan har emellertid domstolar i en rad länder funnit att mål av denna typ kan prövas i sak. Det kan också konstateras att kärandeparterna har vunnit vissa mål och att det ofta har inneburit att rättspraxis utvecklats med avseende på staters och företags klimaträttsliga skyldigheter. När domstolen har förpliktat svaranden att vidta konkreta åtgärder har det i flera fall gett resultat. Som exempel kan nämnas att den tyska staten efter författningsdomstolens dom i Neubauer-målet omarbetat den tyska klimatlagen, som domstolen funnit stå i strid med ett flertal konstitutionella rättigheter och det konstitutionella miljöskyddet.⁵⁸ Även när käranden har förlorat målet kan denne också ha gjort andra vinster än rättsliga, vilka utvecklas nedan.

⁵⁵ Se avsnitt 2.3.

⁵⁶ Jfr Laura Burgers, ”Should Judges Make Climate Change Law?” (2020) 9 *Transnational Environmental Law* 55. Vad gäller Auroramålet har staten gjort ett antal processuella invändningar mot talan och menat att den ska avvisas. Se Agnes Hellner, ”Aurora – en kommentar” (2023) 4 *Retfærd* 87, 92.

⁵⁷ Agnes Hellner och Yaffa Epstein, ”Allocation of Institutional Responsibility for Climate Change Mitigation: Judicial Application of Constitutional Environmental Provisions in the European Climate Cases *Arctic Oil*, *Neubauer*, and *l’Affaire du siècle*” (2023) 35 *Journal of Environmental Law* 207.

⁵⁸ Senare har nya klimatprocesser initierats mot den tyska statens klimatarbete.

Fokuserar vi på vilka konsekvenser den europarättsliga utvecklingen kan få för svensk del, är det naturligt att just nu vända blicken mot Europadomstolen. Som noterats aktualiserar de pågående klimatprocesserna i Europadomstolen principiella frågor gällande bland annat jurisdiktion. Frågor gällande vilka krav som ställs på konventionsstaterna att ta upp klimatmål till prövning i sak i de nationella domstolarna kan också komma att klargöras. Utöver frågor av processuell natur har klimatprocesserna i Europadomstolen också förutsättningar att bana väg för tolkningen av mänskliga rättigheter på klimaträttens område, vilket över tid kan väntas ge återverkningar i EU likväl som nationellt. Således kan Europadomstolen generellt sett få en viktig roll när det gäller transnationell klimatpåverkan framöver. I framtiden är det sannolikt att klimatprocesserna överlag blir fler och rör fler materiellrättsliga kontexter. Forskare har till exempel förutspått att det i framtiden kommer att bli fler processer om biologisk mångfald och klimat, effekter av klimatförändringar på havsvattenkvalitet och livsmiljöer i havet samt skador till följd av extrema väderhändelser.⁵⁹ Som framgått ovan spänner klimatprocesserna redan idag över ett flertal rättsområden – hur utvecklingen därvidlag kommer att se ut framöver förefaller bero på processande parter och ombud.⁶⁰

”Klimatmål kan [...] komma att nå EU-domstolen i större utsträckning.”

EU-domstolen har hittills inte haft en speciellt framträdande roll i sammanhanget. Om klimatprocessernas karaktär diversifieras på det sätt som forskarna förväntar sig är det troligt att EU-rätten får ökad betydelse på området. Klimatmål kan då komma att nå EU-domstolen

i större utsträckning. Avvägningar mellan olika miljörättsligt skyddade intressen och klimatet är också en fråga som då lär integreras tydligare i klimatprocesserna. Frågor gällande förenligheten mellan nationell lagstiftning avsedd att begränsa klimatskadliga utsläpp och EU-lagstiftning med motsvarande (eller delvis motsvarande) syfte kan även komma att bli föremål för prövning i större utsträckning i EU-domstolen. Ett exempel på en sådan fråga är huruvida det vid tillståndsgivning avseende verksamheter som omfattas av EU:s system för handel med utsläppsrätter går att neka tillstånd med hänvisning till att en medlemsstat har vidtagit strängare skyddsåtgärder för att begränsa koldioxidutsläpp.⁶¹

Klimatprocesserna kan, utöver att utveckla rättspraxis på klimatområdet, bidra till att nationella domstolar, Europadomstolen och EU-domstolen i tilltagande mån görs till arenor för diskussion om hur rätten ska tolkas. På klimatområdet finns en underliggande spänning dels mellan lagstiftare och domstolar, dels mellan nationell rätt och europarätt/folk rätt. Dynamiken mellan olika konstitutionella aktörer (framför allt lagstiftare och domstolar) kan utvecklas genom klimatprocesserna. I synnerhet europarätten kan väntas få en växande betydelse, både i processuella och materiella frågor. Inte minst kan parternas strategiska överväganden och rättsliga argumentation ha betydelse för denna utveckling. Vissa ser här en risk för att domstolarna ska gå utanför det mandat som konstitutionell- och processrättsliga bestämmelser föreskriver. Andra menar att domstolar har en viktig roll att spela för rättens efterlevnad, på klimatområdet likväl som på andra områden, och att klimatprocesserna kan bidra med att sätta ljus på nya rättsliga utmaningar i takt med att samhället anpassas till klimatförändringarnas effekter.

⁵⁹ Joana Setzer och Catherine Higham, *Global trends in climate change litigation: 2023 snapshot* (2023) Grantham Research Institute on Climate Change and Environment och Centre for Climate Change Economics and Policy 7.

⁶⁰ Tonia Novitz har t.ex. argumenterat för att arbetsrättsliga anspråk bör integreras i klimatprocesser. Tonia Novitz, "Human Rights as a Regulatory Tool for 'Just Transition' in Europe (and Beyond)" (2023) 39 (3 & 4) *International Journal of Comparative Labour Law and Industrial Relations* 439.

⁶¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/87/EG av den 13 oktober 2003 om ett system för handel med utsläppsrätter för växthusgaser inom gemenskapen och om ändring av rådets direktiv 96/61/EG, EUT L 275, 25.10.2003, p. 32–46. Jfr artikel 9.1, Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/75/EU av den 24 november 2010 om industriutsläpp, EUT L 334, 17.12.2010, p. 17–119. Se även David Langlet, "Preemraffmålet – Kan Sveriges största koldioxidkällor regleras utifrån sin klimatpåverkan?" (2019) JP Miljönet.

Klimatprocesser har redan idag gett upphov till rättsvetenskapliga diskussioner, bland annat om hur konstitutionellrättsliga bestämmelser ska förstås med avseende på klimatförändringarna och dem som drabbas.⁶² Men diskussionerna behöver inte begränsa sig till rättsliga frågor, utan klimatprocesser kan också vara ett medel för att skapa opinion och uppmärksamma klimatfrågan i vidare bemärkelse. Den strategiska processföringens fokus på narrativ och mänskliga rättigheter lyfter fram hur såväl enskilda som grupper påverkas av klimatförändringarna idag och hur de kan väntas bli drabbade i framtiden.

Sammantaget kan det konstateras att klimatprocesserna är ett dynamiskt fenomen som bidrar till en utveckling av rätten på flera fronter samtidigt. Utvecklingen mot fler klimatprocesser innebär i synnerhet att den nationella domstolens rättsbildande roll betonas och att processens funktion som forum för rättslig diskussion kommer i förgrunden. Stegvis, process för process, konkretiseras klimatprocessernas påverkan på klimatarbetet i EU och dess medlemsstater. Resultatet av klimatprocesserna kan således väntas bli en förändring över tid, snarare än en plötslig rättslig förändring.

---

⁶² I Norge har omfattande rättsvetenskapliga diskussioner avseende innebörden av grundlagsskyddet för miljön förts alltsedan Natur og Ungdom m.fl. först väckte talan mot den norska staten.